

DOKTORANDSKÉ PŘÍSPĚVKY

Alternativy trestního řízení v Anglii a Walesu*

Markéta Filipová**

1 Úvod

V trestním právu procesním se stále častěji setkáváme se snahami o projednání trestného činu způsobem alternativním ke klasickému trestnímu řízení ve formě hlavního líčení završeného rozsudkem. Tyto snahy jsou motivovány potřebou vyřídit co nejvíce případů v krátkém čase, tedy odbřeměním orgánů činných v trestním řízení, ochranou obětí trestné činnosti před sekundární viktimizací, úsporou nákladů a v neposlední řadě také stále častěji zmiňovanou restorativní funkcí trestní justice.

2 Odklony a zvláštní způsoby trestního řízení v České republice

V českém právu se tyto snahy promítají do trestního řádu jako odklony v trestním řízení, které se v českém trestním řízení začaly na základě inspirace ze zahraničí objevovat po roce 1989. „Pojem odklonu trestní zákoník ani trestní řád výslovně neuvádí. Neexistuje dokonce ani jednotná, vědecky přesná definice odklonu, ani není přesně teoreticky vymezen koncept odklonu. Samotný pojem odklonu je mnohovýznamový. Zjednodušeně, pro naše účely, můžeme vymežit pojem odklonu jako alternativu standardního trestního řízení. Je odchylkou typického průběhu trestního procesu a znamená, že trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, do vynesení odsuzujícího rozsudku, nedojde k vyslovení viny, k uložení klasické trestní sankce, ale řízení se od této cesty „odkloní“ a trestní věc se vyřídí jinak, velmi často tak, že se trestní řízení zastaví, což je charakteristický znak odklonu... Odklonem podle platné české právní úpravy označujeme instituty podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněného upuštění od podání návrhu na potrestání, řízení o schválení dohody o vině a trestu a odstoupení od trestního stíhání v řízení ve věcech mladistvých.“¹ Do výše uvedené definice ne zcela přesně

* Článek vznikl v rámci projektu specifického výzkumu Alternativy v trestním právu hmotném a procesním fyzických a právnických osob MUNI/A/0878/2012.

zapadá řízení o schválení dohody o vině a trestu, neboť toto řízení je ukončeno rozsudkem, kterým – pokud je dohoda schválena – dojde k vynesení odsuzujícího rozsudku, ve kterém je uveden výrok o vině a trestu. Ostatně řízení o schválení dohody o vině a trestu je samotným trestním řádem² řazeno do hlavy dvacáté, tedy mezi zvláštní způsoby řízení. Těmi jsou vedle řízení o schválení dohody o vině a trestu i již výše uvedené narovnání a dále pak řízení ve věcech mladistvých, řízení proti uprchlému, podmíněné zastavení trestního stíhání, řízení před samosoudcem, řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu a řízení o přezkumu příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a příkazu k zjištění údajů o telekomunikačním provozu.³

3 Alternativy trestního řízení v Anglii a Walesu

3.1 Dospělí pachatelé

V tomto článku bude pojednáno o alternativách klasického trestního řízení v Anglii a Walesu, které lze zvolit ve stadiu ještě před podáním obžaloby a jedná se tedy o instituty obdobné našim odklonům.

** Mgr. Markéta Filipová, asistentka soudce u Krajského soudu v Českých Budějovicích, doktorandka na Katedře trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity.

¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, 864 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7576-441. str. 741.

² Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

³ K tomu blíže viz JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. podle stavu k 1. 4. 2013 včetně změn vyplývajících ze zákona č. 45/2013 Sb. Praha: Leges, 2013, 864 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7576-441. str. 704 a násl.

V literatuře jsou nejčastěji označovány jako „mimosoudní způsoby vyřízení věci“ (*Out-of-court disposals*) nebo jako „alternativy trestního stíhání“ (*alternatives to prosecution*) atp. Jsou používány policií a prokuraturou (*Crown Prosecution Service – CPS*) za situace, kdy mají orgány činné v trestním řízení takové množství důkazů, které by bylo dostatečné pro podání obžaloby, nicméně obžaloba není jedinou nevyhnutelnou možností a účelu trestního stíhání může být dosaženo jinak.

Obecně lze říci, že těmito způsoby jsou obvykle vyřizovány méně závažné delikty prvopachatelů, přičemž jsou uváděny tyto důvody pro používání mimosoudních způsobů vyřízení věci: zbývá více času na řešení závažnějších trestných činů, které jsou tak vyřízeny rychleji, což je přínosnější jak z hlediska potrestání pachatele, tak z hlediska oběti; pachatelé mají příležitost nastoupit rehabilitační a výchovné programy, což snižuje nebezpečí recidivy; je umožněno potrestání zaplacením pokuty nebo výkonem neplacené práce atd.⁴ Podle Ministerstva spravedlnosti Spojeného království bylo v Anglii a Walesu takovým „mimosoudním“ způsobem v období od září r. 2013 do září r. 2014 vyřízeno 285 000 případů.⁵

Pokud je podezřelý starší 18 let, je možné jeho věc vyřídit jedním z následujících způsobů:⁶

- neformální varování (*informal warning*)
- komunitní řešení (*community resolution*)
- pokuta (*penalty notice*)
- výstraha (*caution / formal caution / simple caution*)
- podmíněná výstraha (*conditional caution*)

Ad a) – Neformální varování

V méně významných případech má policie možnost propustit podezřelého bez obžaloby a dát mu neformální varování týkající se jeho budoucího chování. Takováto neformální varování jsou nejčastěji používána u osob zatčených za méně významná porušení veřejného pořádku. Neformální varování není zaznamenáno do žádného rejstříku a v případě spáchání dalšího deliktu se neobjeví na seznamu předchozích obvinění obviněného.

⁴ Ministry of Justice: Quick Reference Guides to Out of Court Disposals. <http://www.justice.gov.uk/downloads/oecd/quick-reference-guides-oecd.pdf>, [online]. [cit. 2015-03-12].

⁵ Ministry of Justice Statistics bulletin: Criminal Justice Statistics - Quarterly Update to September 2014, England and Wales. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/405301/cjs-quarterly-update-september-2014.pdf. [online]. [cit. 2015-03-12].

⁶ SHARPELY, Deborah. *Criminal litigation: Practice and Procedure*. Guildford: College of Law Publishing, 2013. ISBN 978 1 909176 69 0. str. 62.

Na tomto místě je třeba poukázat na tzv. „cannabis warning“ zavedené v roce 2004. Ačkoliv některé z prostudovaných učebnic trestního práva procesního⁷ se o institutu „cannabis warning“, tedy o varování v případě prvního spáchání deliktu spočívajícího v držení marihuany pro osobní užití, buďto nezmiňují vůbec nebo pouze zcela okrajově, je „cannabis warning“ jako samostatný institut mimosoudního vyřízení trestní věci zmiňováno ve výkazech činnosti a doporučeních Ministerstva spravedlnosti⁸ a proto je třeba jej zde rovněž uvést.

„Cannabis warning“ je udělováno v ústní formě a podmínkou pro jeho udělení je, že se pachatel ke spáchání činu přiznal. Souhlas pachatele však není pro udělení „Cannabis warning“ nutný. Nesmí zde být žádný důkaz o tom, že by byla marihuana držena s úmyslem její distribuce a podmínkou také je, že nedošlo ke kouření marihuany za přítomnosti nebo v blízkosti mladistvých. V takových případech není „cannabis warning“ dostatečné a věc je třeba vyřídit jiným, formálnějším způsobem.

„Cannabis warning“ není evidováno v trestním rejstříku, nicméně je o něm pořízen záznam, ke kterému může být později přihlédnuto (*Disclosure and Barring Service – DBS*). „Cannabis warning“ je totiž součástí třístupňového systému trestání za držení marihuany pro osobní užití. Při prvním takovém deliktu je pachateli uděleno „Cannabis warning“ a marihuana je mu zabavena, v druhém případě je uložena pokuta za výtržnost (*PND – viz níže*) a v třetím případě již dojde k zatčení a obžalobě.⁹

V roce 2014 bylo vedle „cannabis warning“ zavedeno i „khat warning“ (khat = kata jedlá, tropická rostlina obsahující alkaloid zvaný katinon, látku, která se účinkem na lidské tělo podobá amfetaminu, využívá se jako droga, listy se žvýkají). „Khat warning“ má stejný režim jako shora uvedené „cannabis warning“.¹⁰

⁷ SPRACK, John. *A practical approach to criminal procedure*. 14th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, liii, 573 s. ISBN 978-019-9651-955.

pouze okrajově SHARPELY, Deborah. *Criminal litigation: Practice and Procedure*. Guildford: College of Law Publishing, 2013. ISBN 978 1 909176 69 0, a MARTIN HANNIBAL, Lisa Mountford. *Criminal litigation handbook*. 2012-2013 ed. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-019-9657-193.

⁸ Např. : Ministry of Justice: Out-of-Court Disposals National Framework. <https://www.justice.gov.uk/downloads/oecd/national-framework-oecd.pdf>, [online]. [cit. 2015-03-12].

⁹ Association of Chief Police Officers: Guidance on Cannabis Possession for Personal Use. <http://www.acpo.police.uk/documents/crime/2009/200901-cba-reclassification-guidance.pdf>, [online]. [cit. 2015-12-18].

¹⁰ K tomu blíže: Association of Chief Police Officers: National Policing Guidelines on KHAT Possession for Personal Use Intervention Framework (England & Wales

Ad b) – Komunitní řešení

Komunitní řešení v sobě nese prvky restorativní justice a lze jej použít jak u dospělých, tak u mladistvých pachatelů. Používá se u méně závažných deliktů prvopachatelů (méně významné poškození cizí věci, krádež nízké hodnoty, drobná napadení, která nevyústí ve zranění, protispolečenské chování atp.), kteří vyjádřili lítost nad spácháním deliktu. Komunitní řešení je neformální dohodou mezi zúčastněnými stranami o tom, jak přiměřeně vyřešit případy drobné kriminality. Ke komunitnímu řešení je možné přistoupit tam, kde pachatel uzná, že se deliktu dopustil, a kde oběť netrvá na formálnější způsobu vyřízení věci, i když souhlas oběti není pro tento způsob vyřízení věci nezbytnou podmínkou. Pachatel musí s komunitním řešením souhlasit.

Príslušný policista, který o použití a formě komunitního řešení rozhoduje, se snaží najít takové řešení, které by co nejlépe reflektovalo přání poškozeného, osobu pachatele a zájmy společnosti.¹¹ Při tom prodiskutuje s poškozeným možné způsoby řešení a upozorní jej na skutečnost, že dohodnuté podmínky komunitního řešení nemusí být právně vymahatelné. Následně prodiskutuje věc s pachatelem a ujistí se o tom, že pachatel přijímá svou odpovědnost za spáchaný delikt a že svého činu lituje. Je na rozhodnutí samotného policisty, který daný případ řeší, zda k aplikaci komunitního řešení přistoupí sám, nebo jeho provedení přenechá speciálně vyškoleným složkám, jako jsou sousedské justiční skupiny (*Neighbourhood Justice Panels*)¹² nebo justiční služba pro mladistvé (*Youth Justice Service*).

Smyslem komunitního řešení je zejména to, aby pachatel napravil to, co svým činem způsobil. Obvykle se proto jedná o ústní nebo písemnou omluvu poškozenému, nahrazení škody nebo navrácení věci do původního stavu (např. odstranění grafity) atp.

Právě komunitní řešení nese silné prvky restorativní justice a při správném využití má silný potenciál zabránit delikventnímu chování prvopachatelů. Při projednání deliktu a nelézání nevhodnějšího komunitního řešení se totiž pachatel setkává přímo s poškozeným a má tak možnost si zcela do důsledku uvědomit následky svého chování a jeho dopad

Only). <http://www.acpo.police.uk/documents/crime/2014/140623%20Khat%20Guidance.pdf>, [online]. [cit. 2015-03-12].

¹¹ Ministry of Justice: Community resolution. <http://www.justice.gov.uk/youth-justice/courts-and-orders/disposals/community-resolution>, [online]. [cit. 2014-06-20].

¹² Pro více informací např. Ministry of Justice: Process evaluation of the Neighbourhood Justice Panels. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/294247/neighbourhood-justice-panels.pdf, [online]. [cit. 2015-05-31].

na poškozeného i na komunitu, ve které žije. Splněním podmínek komunitního řešení pachatel přebírá odpovědnost za napravení toho, co způsobil. Významným prvkem je také skutečnost, že včasné neformální vyřešení celého problému ke spokojenosti (nebo alespoň za souhlasu) všech stran snižuje riziko eskalace problému mezi pachatelem a poškozeným, kdy by se buď i drobný delikt mohl rozvinout v osobní a vyhrcožený konflikt.¹³

Z výše uvedeného je zřejmé, že aby bylo komunitní řešení skutečně efektivní a aby bylo dosaženo kýženého výsledku, je třeba pečlivě a opatrně zvolit řešení skutečně nejlépe odpovídající dané situaci, případně vyhodnotit, kdy už komunitní řešení není dostatečným nástrojem pro vypořádání se s deliktem pachatele. To klade mimořádné nároky na profesionalitu policistů a dalšího zúčastněného personálu, který by měl být ve využívání komunitního řešení s prvky restorativní justice náležitě vyškolen.

Komunitní řešení se nezaznamenává přímo do trestního rejstříku, ale stejně jako v případě „cannabis warning“ je o něm veden zápis a později k němu může být přihlédnuto.

V obou výše uvedených případech se jedná o způsoby mimosoudního vyřešení věci, které nejsou zakotveny v zákoně.

Ad c) - Pokuta

Aniž by bylo nutné projednat záležitost soudně, může policie u méně významných deliktů uložit pokutu. **Pevně stanovená pokuta** (*Fixed penalty notice – FPN*) je ukládána obvykle za méně závažné dopravní přestupky, odhazování odpadků nebo neodklizení psích výkalů.

Pokuta za výtržnosti (*Penalty notice for disorder – PND*)¹⁴ byla zavedena v roce 2001, kdy byla upravena zákonem Criminal Justice and Police Act.¹⁵ Jedná se o rychlý a efektivní způsob vyřešení deliktu, který je relativně jednoduchý a policii nezatěžuje nadbytečnou administrativou, což jednak šetří náklady ale i čas policie, která tak může více pozornosti věnovat závažnějším formám kriminality. Pokuta za výtržnosti může být uložena dospělým pachate-

¹³ Association of Chief Police Officers: Guidance on the use of Community Resolutions (CR) Incorporating Restorative Justice (RJ). <http://www.communityresolution.co.uk/wp-content/uploads/2014/01/Guidance-on-the-use-of-Community-Resolutions.pdf>, [online]. [cit. 2015-03-12].

¹⁴ Ministry of Justice: Penalty Notice for Disorder (PNDs). https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/403812/penalty-notice-disorder-police-guidance.pdf, [online]. [cit. 2015-05-31].

¹⁵ Vedle toho dále i v: Police Reform Act 2002 a Community Safety Accreditation Scheme

lům za drobnou kriminalitu, protispolečenské nebo nepřístojné chování, jako je například výtržnictví v opilství. Zajímavostí je, že se neukládá osobám, u kterých nelze spolehlivě zjistit adresu jejich bydliště, a to z důvodu nevymahatelnosti takové pokuty; nebude tak zpravidla uložena osobám, které nejsou usazeny v Anglii nebo Walesu a bezdomovcům. Uložení pokuty se nepovažuje za vhodné ani u osob, které nespolupracují nebo vykazují neochotu podrobit se uložené sankci a policista má za to, že je zde významné riziko, že zaplacení pokuty nebude vymoženo. V takovém případě je třeba přistoupit k jinému řešení.

Jak vyplývá ze samotného názvu, pachatel je v případě vyřízení věci tímto způsobem povinen do 21 dnů ode dne jejího uložení zaplatit pokutu, a to ve výši buď £ 60 nebo £ 90. Pokud s uloženou pokutou nesouhlasí, může její uložení napadnout u magistrátního soudu (*Magistrates' court*), kde bude uložení pokuty přezkoumáno prokurátorem (*Crown Prosecutor*). V případě, že pachatel uloženou pokutu neuhradí, ani svou věc nepřednese magistrátnímu soudu, je pokuta navýšena ještě o polovinu své částky a rovnou již vymáhána magistrátním soudem. Je tedy zřejmé, že v případě pokuty není nutný souhlas pachatele s jejím udělením a zaplacení pokuty (nebo absolvování výchovného kurzu – viz níže) není považováno za přiznání viny.

Uložení pokuty se nezapočítává mezi trestní obvinění a použití pokut za výtržnost bylo v nedávné době rozšířeno na širší okruh deliktů, jako je např. méně významná krádež v obchodě (do výše £100), poškozování cizí věci v případech, kdy se jedná o první delikt pachatele (a výše škody nepřesáhne £300), opilství a výtržnosti na veřejnosti, rušení klidu, prodání nebo podání alkoholu podnapilé nebo mladistvé osobě, zneužití tísňové linky, plýtvání času policie, chození po kolejších, atp. Pokutu lze rovněž uložit za držení marihuany nebo katy pro osobní užití – jedná se o druhý stupeň trestání za držení těchto látek pro osobní užití – viz výše, nicméně pokud jsou zde významné přitěžující okolnosti, není třeba nejprve ukládat varování a lze přistoupit rovnou k pokutě.

Od 8. dubna 2013 je v oblastech, kde byly vytvořeny příslušné vzdělávací programy, možné uložit pokutu za výtržnost s alternativou absolvování vzdělávacího programu. Tato alternativa byla zavedena na žádost policie, které vzdělávací programy pro pachatele umožňují přizpůsobit řešení deliktů místní situaci a adaptovat je na lokální problémy. S alternativním vzdělávacím programem musí pachatel souhlasit a nikoho nelze nutit, aby takový program absolvoval. Pokud pachatel nesouhlasí, je mu uložena standardní pokuta. Cílem absolvování příslušného vzdělávacího kurzu je změna chování pachatele a omezení pravděpodobnosti delikvence. Příkladem je situace, kdy

v případě spáchání výtržnosti v opilství je pachateli dána namísto zaplacení pokuty možnost zaplacení a absolvování kurzu alkoholové uvědomělosti (obvykle v délce trvání 2 – 3 hodin).

Uložené pokuty se zaznamenávají do policejní databáze, nejsou sice záznamem v rejstříku trestů, ale umožňují kontrolu, zda byla již za stejný typ deliktu pokuta dříve uložena a zároveň umožňují založit do databáze DNA, otisky prstů a fotografii pachatele.

Tyto tři výše uvedené možnosti se vztahují i k takovým druhům deliktů, které jsou u nás ve většině případů označovány za přestupky, a trestní právo se jimi tedy nezabývá; některé anglické učebnice trestního práva je neuvádějí, nebo uvádějí pouze pokutu a nikoliv neformální varování a komunitní řešení.¹⁶ Nicméně vzhledem k tomu, že anglická literatura není v tomto směru jednotná, přestupky a trestné činy v teorii důsledně nerozlišuje a Ministerstvo spravedlnosti tyto způsoby jednoznačně uvádí jako mimosoudní způsoby vyřízení věci v rámci trestní justice, byly tyto varianty pro úplnost uvedeny i v tomto článku.

Ad d) – Výstraha

Namísto neformálního varování může policie ve spolupráci s prokurátorem zvolit u závažnějších případů, které vyžadují formálnější způsob vyřízení, ale zase není ve veřejném zájmu řešit je prostřednictvím obžaloby a standardního trestního řízení, výstrahu.¹⁷ Tento způsob vyřizování trestních věcí byl na počátku vyvinut pro případy mladistvých, nicméně dnes je jej možné uložit pouze dospělým pachatelům. Pro mladistvé byl v roce 1998¹⁸ zaveden zvláštní systém napomenutí (*reprimands*) a varování (*warnings*), který byl následně v roce 2012 nahrazen novým systémem výstrah a pro mladistvé.¹⁹

Výstraha není, přestože je o ní nejméně pět let veden záznam, to samé, jako odsouzení. Pokud pachatel, kterému byla uložena výstraha, bude později obviněn z dalšího deliktu, může být tato dříve uložená výstraha u soudu zmíněna jako důkaz vypovídající o charakteru pachatele a soud na základě toho uváží výši ukládaného trestu. To se však v praxi stává

¹⁶ Např. MARTIN HANNIBAL, Lisa Mountford. *Criminal litigation handbook*. 2012-2013 ed. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-019-9657-193, nebo SPRACK, John. *A practical approach to criminal procedure*. 14th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, liii, 573 s. ISBN 978-019-9651-955.

¹⁷ Ministry of Justice Guidance: Simple Cautions for Adult Offenders ze dne 14. listopadu 2013, <http://www.justice.gov.uk/out-of-court-disposals>, [online]. [cit. 2015-03-12].

¹⁸ Crime and Disorder Act 1998

¹⁹ Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act 2012

spíše výjimečně, obvykle pouze v případech, kdy je obviněný trestán za stejný delikt, za který mu již byla udělena výstraha. Je nepravděpodobné, aby témuž pachateli byla udělena více než jedna výstraha; pachatel, který má ve svém rejstříku zaznamenanu výstrahu, bude v případě spáchání dalšího deliktu zpravidla již přímo obžalován.²⁰

Výstrahy jsou obvykle udělovány na policejní stanici příslušníkem policie, který má alespoň hodnost inspektora. Aby mohla být výstraha udělena, musí být splněny tyto tři formální požadavky:

1. je zde dostatečné množství důkazů, na základě nichž by bylo možné trestní stíhání;
2. pachatel přiznal spáchání deliktu, za který je mu výstraha ukládána, a toto doznání bylo učiněno dobrovolně;
3. pachatel musí s udělením výstrahy výslovně souhlasit, přičemž musí být předem poučen o tom, že pokud bude později obviněn z dalšího deliktu, může být tato výstraha u soudu zmíněna.

Pokud jsou splněny výše uvedené formální požadavky, je třeba dále zvážit, zda je udělení výstrahy ve veřejném zájmu. Při tom jsou posuzovány mimo jiné takové skutečnosti, jako jsou principy veřejného zájmu uplatňované prokurátory,²¹ závažnost deliktu, názor poškozeného (není závazný, je však třeba vzít v úvahu, že udělení výstrahy zamezuje možnosti vydání příkazu k odškodnění trestním soudem ve prospěch poškozeného),²² postoj pachatele ke spáchanému deliktu (např. zda svého činu lituje, zda se omluvil poškozenému) atp.²³

Výstraha je obvykle udělována těm, kterým nebyla výstraha za tentýž delikt doposud udělena a zejména je pak určena specifickým skupinám pachatelů, kterými jsou:

1. starší osoby;
2. nemohoucí;
3. ti, kteří trpí vážnou fyzickou chorobou;
4. ti, kteří trpí duševní chorobou nebo postižením, z těch pak zejména ti, u nichž by zátěž spojená s trestním řízením vedla ke zhoršení jejich stavu; a
5. ti, kteří vykazují znaky závažné emocionální úzkosti.

Výstraha by v žádném případě neměla být používána za situace, kdy by policie chtěla případ za každou cenu vyřešit a nemá dostatečné množství důkazů na to, aby mohla být úspěšná v řízení před soudem.

Stejně jako dohoda o vině a trestu je výstraha často kritizována proto, že vzhledem k tomu, že je k jejímu udělení nutné přiznání pachatele, otevírá dveře vyvíjení nepřiměřeného tlaku na pachatele, aby se přiznal ke spáchání deliktu, který nespáchal, jen proto, aby se vyhnul riziku trestního řízení.

ad e) – Podmíněná výstraha²⁴

Institut podmíněných výstrah byl zaveden v zákoně Criminal Justice Act 2003 a zatím nejnovější úpravy se dočkal prostřednictvím zákona Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act 2012. Právě u tohoto institutu je nevíce zdůrazňována snaha o restorativní funkci trestní justice. Jak vyplývá již ze samotného názvu tohoto institutu, jedná se o výstrahy, ke kterým se váže určitá podmínka, přičemž tato podmínka musí mít rehabilitační, reparační, nebo retribuční povahu. Rehabilitační podmínky mohou zahrnovat účast na protidrogovém nebo protialkoholním léčebném kurzu (Alcoholics Anonymous atp.), kurzu zvládání hněvu, nápravného kurzu pro řidiče atp., reparační podmínky mohou zahrnovat omluvu pachatele poškozenému, odstranění grafitů atp., a retribuční podmínky mohou zahrnovat úhradu pokuty, finanční kompenzaci poškozenému, nápravu škody, vrácení ukradených věcí nebo výkon neplacené práce.²⁵ Tyto podmínky musí být stanoveny tak, aby byly pro daný případ vhodné, přiměřené a také proveditelné. Je zjišťován názor poškozeného, ten však opět není závazný a oběť se nemůže domáhat toho, aby byl případ vyřízen konkrétním, jí navrhovaným způsobem.

Pokud je pachatelem cizinec, který nemá povolení k tomu, aby vstoupil nebo setrval na území Spojeného království, může být jako podmínka uloženo opuštění země. To se uplatní zejména v případech, kdy je pravděpodobné, že za spáchaný delikt by byl v řádném trestním řízení udělen trest odnětí svobody.

Použití podmíněné výstrahy není možné v případech domácího násilí a u trestných činů z nenávisli. Jinak není okruh deliktů, za které je možné podmíněnou výstrahu uložit, nijak omezen, nicméně existují příručky, které uvádějí ty delikty a okolnosti, za nichž není udělení podmíněné výstrahy vhodné nebo není ve veřejném zájmu.

Podmíněná výstraha může být, stejně jako pouhá podmínka, udělena pouze v případě, že se pachatel přizná ke spáchání deliktu, že je zde dostatečné množství důkazů, které by postačovalo i pro klasické

²⁰ SHARPELY, Deborah. *Criminal litigation: Practice and Procedure*. Guildford: College of Law Publishing, 2013. ISBN 978 1 909176 69 0. str. 63.

²¹ Code of Crown Prosecutors

²² Jones v Whalley (2006) Crim LR 67

²³ Home Office Circular 30/2005 on Simple Cautioning of Adult Offenders

²⁴ Ministry of Justice: Code of Practice for Adult Conditional Cautions. <http://www.justice.gov.uk/downloads/oocd/code-practice-adult-conditional-cautions-oocd.pdf>, [online]. [cit. 2015-03-12].

²⁵ MARTIN HANNIBAL, Lisa Mountford. *Criminal litigation handbook*. 2012-2013 ed. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-019-9657-193, str. 131.

trestní řízení a pokud je ve veřejném zájmu, aby byl pachatel namísto klasického trestního řízení podroben podmíněné výstraze. S udělením podmíněné výstrahy musí pachatel souhlasit a musí také souhlasit s podmínkou, která se k ní váže. Nesplnění takové podmínky vyústí v zahájení řádného trestního stíhání původního deliktu. Pachatelovo přiznání, že spáchal předmětný delikt, učiněné pro účely uložení podmíněné výstrahy, se v trestním řízení použije jako důkaz.

Podmíněná výstraha, přestože není odsouzením, se zaznamenává do rejstříku trestů a může na ni být brán ohled v dalších řízeních. Pokud byla podmíněná výstraha uložena za delikt sexuálního charakteru, může být předmětem notifikace v souladu se zákonem Sexual Offences Act 2003, což je obecně známo jako „zápis do rejstříku sexuálních delikventů“ a pachateli může být zamezováno pracovat s dětmi atp.

3.2 Mladiství pachatelé

Jak již bylo výše uvedeno, byl v roce 2012 prostřednictvím Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act 2012 zaveden nový systém výstrah pro mladistvé.²⁶ Na základě tohoto zákona je možné delikty mladistvých pachatelů vyřešit – vedle již výše uvedeného komunitního řešení, které je společné jak pro dospělé, tak i pro mladistvé pachatele - těmito dvěma alternativními způsoby:²⁷

- a. výstraha pro mladistvé (*youth caution*)
- b. podmíněná výstraha pro mladistvé (*youth conditional caution*)

Hlavním účelem této úpravy je řešení deliktů mladistvých pachatelů způsobem, který by byl efektivní a přiměřený a důraz je kladen na preventivní funkci tohoto systému.²⁸

Ad a) Výstraha pro mladistvé

Výstraha pro mladistvé je alternativní způsob, kterým lze mimosoudně vyřídit delikt spáchaný mladistvým pachatelem, tj. pachatelem ve věku 10 – 17 let (včetně). Stejně jako v případě výstrah udělovaných dospělým pachatelům lze výstrahu mladistvému udě-

lit v případech, kdy se mladistvý přizná ke spáchání deliktu, existují zde důkazy, které by byly dostatečné i pro řízení před soudem a není zde veřejný zájem na stíhání deliktu prostřednictvím obžaloby a soudního řízení. Výstraha je u mladistvých přípustná pro všechny typy deliktů a je možné ji uložit i v případě, že byl mladistvý již dříve obviněn z trestného činu. Nicméně závažnost deliktu je samozřejmě velice významným faktorem při rozhodování policie o tom, jakým způsobem by měl být delikt s mladistvým řešen, zda obžalobou, nebo alternativním způsobem. Při tomto rozhodování napomáhá policii *Matrix závažnosti deliktů mladistvých (Youth Gravity Factor Matrix)*,²⁹ přičemž za nevhodné pro řešení výstrahou jsou označovány závažné zločiny a náležitou úvahu a pozornost je rovněž nutné věnovat sexuálním deliktům, závažným násilným deliktům a držení zbraně (včetně nože).

Při udělení výstrahy mladistvému má policie povinnost předat mladistvého co nejdříve týmu pro mladistvé pachatele (*Youth Offending Team – YOT*).³⁰ U prvopachatelů záleží na uvážení týmu, zda mladistvého zapojí do rehabilitačního programu; u mladistvých, u kterých se jedná již o druhou a další výstrahu, nebo kterým byla již dříve udělena podmíněná výstraha, má tým zákonnou povinnost mladistvého do rehabilitačního programu zapojit.

Ad b) Podmíněná výstraha pro mladistvé

Systém podmíněné výstrahy pro mladistvé (10 – 17 let včetně) je velmi podobný podmíněné výstraze udělované dospělým pachatelům. Jedná se o výstrahu, ke které se může vázat jedna nebo více podmínek, které musí pachatel splnit. Pokud nejsou tyto podmínky splněny, je přikročeno k obžalobě a standardnímu řízení před soudem. Opět se jedná o řešení, jehož účelem je nalezení vhodného a přiměřeného opatření, které umožní pachateli rychlou nápravu jím spáchaného deliktu vůči oběti nebo společnosti a které by mělo snížit pravděpodobnost recidivy.³¹

²⁶ Konkrétně se jedná o část 135, která vkládá nová ustanovení 66ZA a 66 ZB do zákona Crime and Disorder Act 1998.

²⁷ Ministry of Justice: Youth Out-of-Court Disposals - Guide for Police and Youth Offending Services. <http://www.justice.gov.uk/downloads/youth-justice/courts-and-orders/laspo/out-court-disposal-guide.pdf>. [online]. [cit. 2013-12-18].

²⁸ Ministry of Justice: Youth Cautions Guidance for Police and Youth Offending Teams. <http://www.justice.gov.uk/downloads/oocd/youth-cautions-guidance-police-yots-oocd.pdf>. [online]. [cit. 2015-03-12].

²⁹ The Crown Prosecution Service: ACPO Youth Offender Case Disposal Gravity Factor Matrix <http://cps.gov.uk/legal/assets/uploads/files/Gravity%20Matrix%20May09.pdf>. [online]. [cit. 2015-03-12].

³⁰ Více na GOV.UK – Youth offending teams, <https://www.gov.uk/youth-offending-team>. [online]. [cit. 2015-03-12].

³¹ Ministry of Justice: Code of Practice for Youth Conditional Cautions. <http://www.justice.gov.uk/downloads/oocd/code-practice-youth-conditional-cautions-oocd.pdf>. [online]. [cit. 2015-03-12].

4 Závěr

Z výše uvedeného vyplývá, že orgány činné v trestním řízení mají v Anglii a Walesu k dispozici poměrně širokou škálu mimosoudních způsobů vyřízení trestní věci a to od neformálních varování, která mohou být policií udělena ústně a na místě až po podmíněně výstrahy, které se zaznamenávají v trestním rejstříku. Je zřejmé, že je přitom dáována široká diskreční pravomoc orgánům činným v trestním řízení, zejména pak příslušníkům policie. Z pohledu kontinentálního právního systému je pak zajímavé, že řada z těchto institutů není upravena zákonem a jejich použití se zakládá na právních zvyklostech a doporučeních a příručkách vydávaných Ministerstvem spravedlnosti a příslušnými profesními komorami.

Zajímavou inspirací pro české právo by mohl být institut komunitního řešení. Jedná se o neformální, rychlý a efektivní způsob vyřešení případů drobné kriminality prvopachatelů, který vede k nápravě deliktem způsobené újmy a působí výchovně na pachatele, čímž splňuje požadavky trendu restorativní justice. K tomu, aby bylo toto řešení skutečně účinné a efektivně naplnilo výše uvedené cíle, by byl

nezbytný profesionální přístup příslušníků policie, kteří by věnovali dostatek času a aktivity schůzce s pachatelem a poškozeným, snaze o výchovné působení na pachatele domluvou, o nalezení adekvátního způsobu nápravy deliktu a následně rovněž důsledné kontrole splnění dohody o komunitním řešení pachatelem.

Summary

The article “**Out-of-court disposals in England and Wales**” is dealing with alternatives to criminal procedure. Various out-of-court disposals applicable to adult as well as to youth offenders, namely informal warnings, community resolutions, penalty notices, cautions, conditional cautions, youth cautions and youth conditional cautions are described in terms of their history, conditions under which they apply and for which offences they are suitable. They are compared, their purpose is mentioned and the links to respective legislation and guidance documents are given. A short introduction presents out-of-court disposals and specific types of criminal procedure in the Czech law.

Vybrané otázky restorativní justice v České republice

Tereza Konečná*

Úvod

Systém trestního práva v České republice je založen na zásadě legality. Tato procesní zásada blíže ovlivňuje a utváří naše trestní řízení a klade zejména na státního zástupce břímě odpovědnosti stíhat zpravidla veškeré trestné činy, o kterých se dozví.¹ Postupem doby je ovšem tato zásada stále více a více modifikována a zásada oportunity nabývá na síle. Je tomu tak dáno zejména proto, že společenské klima a nazírání na spáchané trestné činy se mění. Retribuce pachatele a zájem státu na jeho potrestání pramenící z konfliktu požadavků státu a rozporného jednání dané osoby již není tím nejdůležitějším, čeho

má trestní právo docílit. Do popředí se pokradmu dostává osoba oběti a snahy o to, zajistit zejména nápravu pokřivených vztahů a přimět pachatele, aby si své závadné jednání uvědomil a přijal odpovědnost za daný čin. V souvislosti s tímto požadavkem dochází k přijímání a úpravě celé řady institutů, které mají danému požadavku dopomoci. S možnostmi, které nám české trestní právo přináší, a díky nimž můžeme spáchané protiprávní jednání „vyřídit“ odlišně než pouhým uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody, se můžeme setkat v rámci hmotného i procesního trestního práva.

Nejen výše uvedené snahy o urovnání nastalého konfliktu, ale také rozsah a podoba kriminálního jednání, se kterým se ve společnosti setkáváme, nás nutí přistupovat ke stávající situaci s pomocí nových prostředků. Kapacity orgánů, které se trestnou činností zabývají, jsou nedostačující a je třeba hledat možnosti, jak celé trestní řízení zjednodušit a urychlit.

* Mgr. Tereza Konečná, studentka 2. ročníku doktorského studia na Katedře trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity.

¹ Blíže viz § 2 trestního zákoníku.